

У XIII — на початку XIV ст. найвизначніші здобутки декоративно-ужиткового мистецтва пов'язані з княжими замовленнями. Починаючи з другої половини XIV ст. у нових історичних умовах зберігає значення церковне замовлення й зростає роль міського цехового ремесла, що найвиразніше простежується на західноукраїнських землях. З впливом майстрів з Німеччини та Польщі тут набуває організаційних форм міське цехове ремесло західноєвропейського зразка. Найкраще воно відоме у золотарстві на львівському ґрунті. Вже наприкінці XIV та в першій чверті XV ст. у документах міського архіву названо декілька золотарів, окремі з них — вихідці з німецьких міст та Кракова. Одночасно архівні матеріали фіксують групу золотарів вірменського походження. Це дає підстави твердити, що у Львові вже з другої половини XIV ст. у декоративно-ужитковому мистецтві витворювалася характерна для місцевого середовища пізнішого часу ситуація співіснування та тісного взаємозв'язку двох мистецьких традицій. На роль золотарства у Львові вказує згадка в акті 1408 р. міського золотаря. З-поза Львова з майстрів розглядуваного часу за виставленим у Перемишлі документом 1369 р. відомий лише "коваль срібла" Матвієць.

Через специфіку природи та функціонування декоративно-ужиткового мистецтва його пам'ятки становлять велику рідкість, з XIII — першої половини XV ст. відомі лише поодинокі зразки, обмежений характер мають і писемні джерела. Поза скупими відомостями зі Львова вони практично зводяться до повідомлень Галицько-Волинського літопису.

Вишивка — один із видів народного декоративного мистецтва; орнаментальне або сюжетне зображення на [тканині](#), [шкірі](#), виконане різними ручними або машинними швами; один із найпоширеніших видів ручної праці

[українських](#)

жінок і, зокрема, дівчат. Вишивку вживають в українському народному побуті передусім на предметах одягу, в основному на жіночих і чоловічих

[сорочках](#)

. Крім того, вишивки поширені на предметах домашнього вжитку, як наліжники, обруси, наволочки,

[рушники](#)

тощо.

Літопис відтворює яскраву картину розвитку декоративно-ужиткового мистецтва в княжому середовищі, передусім під протекторатом волинського князя Володимира Васильковича. Найбільше відомостей містять описи численних княжих вкладів церквам та монастирям. Для Благовіщенської церкви в Кам'янці на Волині Володимир Василькович "начиння служебне викував срібне, і Євангеліє-Апракос оковане сріблом". Срібний літургічний посуд князь подарував також церкві св. Дмитрія Солунського у Володимирі. Окрім того, для неї він "ікону святої Богородиці окував сріблом з камінням дорогим". Для Успенського собору у Володимирі "образ Спаса великого він окував сріблом" "і начиння служебне позолочене з камінням дорогим... дав, і образ Спаса, окований золотом, з камінням дорогим, поставив".

До кафедрального собору Різдва Іоанна Хрестителя в Перемишлі князь віддав "Євангеліє-Апракос оковане сріблом з перлами". Кафедральний собор Преображення у Чернігові отримав інше Євангеліє-Апракос "оковане сріблом з перлами, і посеред нього [на оправі зроблено] Спаса з емаллю". Кафедральному соборові св. Іоанна Богослова в Луцьку князь подарував великий срібний позолочений хрест. Багаті дари отримала споруджена коштом Володимира Васильковича церква св. Георгія в Любомлі. Князь "прикрасив її іконами окованими і начиння служебне срібне викував", Євангеліє-Апракос князь "окував... все золотом, і камінням дорогим із перлами...", і Деїсуса на ньому викувано із золота, образки великі з емаллю, чудові на вигляд, а друге Євангеліє, теж апракос, обтягнуте золототканним єдвабом, і образок він положив на нього з емаллю, а на ньому — два святі мученики Гліб і Борис". Крім того, князь надав до церкви срібну і мідну кадильницю, а на св. Георгія "гривну золоту положив... з перлами", а на Богородицю — "намисто золоте з камінням дорогим". До новоспорудженої церкви апостола Петра в Бересті князь "Євангеліє дав апракос, оковане сріблом, і служебне начиння викуване срібне, і кадильницю срібну". Численні пожертви церквам вказують на існування великої княжої золотарської майстерні, що виконувала найрізноманітніші замовлення, послуговуючись практично всіма відомими тоді техніками і способами обробітку матеріалів. Для розуміння характеру цього явища слід підкреслити, що княжіння Володимира Васильковича тривало менше двох десятиліть.

Майстри декоративно-ужиткового мистецтва найбільше працювали над виробами церковного призначення. По-своєму не менш цікавими були і світські напрями їхньої діяльності, що залишаються маловідомими. Певне уявлення про них може дати опис одягу короля Данила (1248), на який німці, за словами літописця, "дивилися і багато дивувалися". Князь сидів у золоченому сідлі, його "стріли і шабля золотом оздоблені та іншими прикрасами, що аж дивно, а жупан із золототканого єдвабу грецького, широким золотим облямуванням обшитий, і чоботи зелені козлові обшиті золотом". Інші відомі з літопису світські вироби — княжі пояси, намиста, золотий і срібний посуд.

Килимарство — традиційна, найбільш важлива і поширена в

усіх місцевостях України галузь народного ткацтва. З найдавніших часів килими служили людині для утеплення і прикрашання житла (завішування стіни, покривання скрині, стола, ліжка, підлоги, саней), виконували обрядові та естетичні функції (використовувалися у святкових, урочистих, весільних і похоронних обрядах). Килими були обов'язковою частиною віна (приданого жінки); ними сплачували данину.

Поряд із золотарством продовжували розвиватися й інші види мистецької обробки металу. Значного поширення набуло художнє ливарництво. Діяльність майстрів включала широке коло робіт від складних виробів монументального характеру до дрібного литва. Прикладом перших можуть служити згадані в літопису двері церкви св. Георгія в Любомлі, а також, очевидно, мідний поміст церкви св. Іоанна Златоуста в Холмі. Дрібне литво — це насамперед мідні іконки та натільні хрести

Окрему сторінку історії ужиткового мистецтва становить виливання дзвонів. Знанням центром їхнього виробництва був Київ. Звідтіля король Данило привіз дзвони для собору св. Іоанна Златоуста в Холмі, інші вилито місцевими майстрами. Для церкви св. Георгія в Любомлі князь Володимир Василькович вилив, за словами літописця, "дзвони дивного звуку", "яких не було в усій землі". Унікальний зразок ливарства — львівський святоюрський дзвін майстра Якова Скори 1341 р. та майже невідомий в літературі львівський дзвін 1390 р. у костьолі в Бистриці (Угорщина). Архівними джерелами зафіксований втрачений дзвін 1346 р. Успенського собору у Володимирі

Поширенням напрямом розвитку декоративно-ужиткового мистецтва було шитво та гаптування, проте з XIII — першої половини XV ст. не збереглося жодної пам'ятки. Про розвиток цих видів мистецької діяльності нині відомо лише зі скупих свідчень літопису. Він, зокрема, вказує на поширення шитва золотом і перлами

Князь Володимир Василькович для церкви св. Дмитрія у Володимирі придбав "завіси, золотом шиті, другі оксамитні, з дрібними перлами". Інший аналогічний вклад — "покрови оксамитні, шиті золотом, із перлами з [вишитим] херувимом і серафимом, і індітію,

золотом шиту", — отримала церква св. Георгія в Любомлі.

Друга половина XIII ст. — перша половина XV ст. були періодом інтенсивної еволюції гончарства. Поряд з дальшим розвитком традиційних напрямів тут поширюються нові види виробництва та техніки декорації виробів. Керамічне виробництво — це передовсім виготовлення посуду повсякденного вжитку міського та сільського населення. З XIV ст. набуває поширення виготовлення кахлів.

Ранній етап їхнього розвитку демонструють зразки з різних міст України: Києва, Крем'янця, Луцька, Львова, Острога та ін. Перші кахлі мають вигляд вузької посудини конічної форми, яка вставлялася у стінку печі широким відкритим отвором назовні. "Посудина" поступово сплющувалася, а отвір закривався плоскою ажурною, з прорізним орнаментом, а згодом суцільною плиткою, що перетворилася на кахлю.

Поза можливостями наукового дослідження залишаються вироби із дерева, зокрема меблярство. Тут закономірно довше зберігалася традиція, оскільки у своїй основі тогочасні меблі мали порівняно скромний характер. На західноукраїнських землях з другої половини XIV ст. і в цій ділянці поширюється європейський готичний стиль декорації

Отже, декоративне мистецтво називають ще ужитковим, тому що його твори є невіддільними від предметів, на які вони нанесені. Малюнок, створений для розписування глечика, виглядатиме кумедно на тканині або меблях. Зображення в декоративно-ужитковому мистецтві зазвичай роблять спрощеними, за словами художників, — *стилізованими*. Усі елементи виглядають пласкими. Вироби ДУМ створюють не тільки професійні, але й самодіяльні художники — народні майстри.